

ניסן התשע"ג

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

נס גלוי ונס עפ"י הטבע

לפרשת צו (על פי שיעורים של הרב נבנצאל והרב שרלו)

כלומר אף על פי, שהאש יורדת מן השמים, מצווים בני האדם על אש התמיד שתדלק, ולצורך כך קיים קרבן העצים.

את הסיבה לכך מלמדנו בעל החינוך (ספר החינוך מצווה קלב):

הסיבה לכך היא מפני שהניסים הגדולים שעושה הקב"ה עם בני האדם לעולם יעשה אותם דרך סתר, ונראה כאילו הם בדרכי הטבע

אם כן, למרות שאש המזבח יורדת תמיד מן השמים חייבים להסתיר זאת על ידי "הבאת אש מן ההדיוט".

אומנם בהזדמנות אחת ראו כל העם מראה נפלא זה שהאש יורדת מן השמיים ואוכלת את העולה, כפי שכתוב ביום השמיני למילואים (ויקרא ט, כד):

"וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַחֲלָבִים וַיֵּרָא כָּל הָעָם וַיִּרְאוּ וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם"

אבל מאותו יום והלאה חייבים להסתיר עובדה זו על מנת שייראה כדרך הטבע.

ונשאלת השאלה: מהי טעמה של מצווה זו? למה נס נפלא זה וניסים אחרים חייבים להיות מוסווים?

נס ונס טבעי

מסביר הרב נבנצאל: אם הניסים היו גלויים לעין כל, קיימות שתי סכנות לרואה אותם: האחת היא פגיעה בעקרון של "בחירה חופשית"; אדם שאינו מאמין בבורא העולם ובהשגחתו הפרטית לכל נברא, כשיראה נס גלוי היוצא מגדרי הטבע ייווכח שיש מי שמנהיג את חוקי העולם ולא יוכל להמשיך לכפור; הקב"ה מסר בידינו את ההחלטה האם להאמין או לא להאמין.

הסכנה השנייה רובצת גם על האדם המאמין: האדם צריך לדעת להבחין בבירור מהו ההבדל בין נס לטבע, וכשיראה נס מתרחש באופן תדיר זה יהפוך בעיניו לדבר טבעי. אם כך הוא מאבד את ההשפעה שהייתה אמורה להשפיע עליו נס זה, דהיינו להתעורר למראה עיניו

מצוות אש התמיד

דבר ידוע ומפורסם שהתורה לא מאריכה בדברים אלא מקצרת ככל האפשר, כגון מה שאמרו חז"ל (חגיגה פ"א מ"ח):

"הלכות שבת חגיגות ומעילות כהררים תלויים בשערה, מקרא מועט והלכות מרובות"

כלומר יש בהן הרבה הלכות התלויות ברמז במקרא מועט, ופרטי הלכות רבים נלמדים ממילה או אות מיותרת כהר התלוי בשערות הראש (רש"י).

פרשתנו פותחת בצווי (ויקרא ו' ה):

"וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תִּקְדַּח בּוֹ לֹא תִכְבֶּה"

וחוזרת עליו בפסוק שלאחריו (ויקרא ו' ו):

"אֵשׁ תָּמִיד תִּקְדַּח עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה"

פירוש הציווי הוא שחייבת להיות אש דולקת באופן קבוע על המזבח שעליו מקריבים את הקורבנות. מצד אחד מצוות עשה בתחילה ומאידך מצוות לא תעשה - "לא תכבה" בסוף כל פסוק, מוזכרות פעמיים. הרמב"ם פוסק להלכה (הלכ' תמידין ומוספין ב, ו):

"המכבה אש המזבח לוקה, שנאמר "לא תכבה"

חומרת האיסור ניכרת בזה ש:

"אפילו גחלת אחת, ואפילו הורידה מעל המזבח וכיבה לוקה"

מטרת אש התמיד

שואל הרב נבנצאל שליט"א: מדוע כל כך חשוב לדאוג שתמיד תבער אש על המזבח עד כדי כך שבשונה ממקרים אחרים התורה מאריכה בציווי זה ב"עשה" וב"לאו"?

מסביר הרב: הגמרא במסכת יומא (יומא כא:) לומדת מהכתוב (ויקרא א, ז):

"וַיִּנְתְּנוּ בְּנֵי אֱהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ"

"אע"פ שאש יורדת מן השמים מצווה להביא מן ההדיוט"

אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו, שנאמר יצו ה' איתך את הברכה באסמיך
 הגר"א דסלר זצ"ל בספרו "מכתב מאליהו" (חלק א' עמוד 177) שואל: מדוע יעשה הקב"ה ניסים בדבר המכוסה מן העין? ומדוע לא ישפיע ה' יתברך לאדם בדרך הטבע?

לביאור העניין מקדים הגר"א דסלר זצ"ל ואומר כי רבים המאמינים טועים בהגדירם את ההבדל שבין נס לבין הטבע. לדבריהם הטבע הוא חוק שקבע ה' בבריאה שתתנהג בהנהגה מוגבלת בדרך של "סיבה ומסובב". לעיתים נדירות, בגלל הכרח גדול ולצורך מי שיש בידו זכויות גדולות, מוציא הקב"ה את העולם ממהלכו הטבעי ועושה ניסים גלויים.

"אם נשוב ונשאל אותם: מה הם "סיבה ומסובב", מדוע ה"מסובב" נולד מן ה"סיבה"? למשל, מה יסבב ויוליד את צמיחת התבואה? יענו הם: הלא דבר פשוט הוא! הקרקע שהוכשרה על ידי חרישה, הזריעה וההשקיה, הן הסיבות הטבעיות הגורמות לגידול התבואה. ואם נסיף ונשאל: ומדוע גורמים מעשים אלה את גידול התבואה? ילעגו לנו וישיבו: הלא תראו בעיניכם שכך זה תמיד! אם כן בהכרח צריך לאמור שהמעשים האלה הם הסיבות אשר חקק השי"ת חוק קבוע בעולם אשר הסבות הללו יגרמו את גידול התבואה: והיינו דרך הטבע". אך כשנדייק יותר, ונתעמק, תעמוד השאלה לפנינו: הן עכ"פ לא נדע המהלך למה הסיבה מסבבת המסובב.

כל מה שאנו יודעים הוא רק שזוהי המציאות הקבועה. ואם כן, נשאלת השאלה: האין זה נס תמידי, אלא שאיננו מבחינים בו מפני שהורגלנו אליו?

"ונצייר נא לנו: אילו ראינו קבר אשר המת שנקבר בו כבר נאכל כל בשרו ויהי לעפר, והנה לאט לאט מעומק הקבר מתחיל לצמוח גוף אדם ועולה דרך הקרקע, והקבר נפתח ועולה אדם חי ככל החיים, מה היינו אומרים לזה? האם אין זה נס גדול של תחיית המתים? ואם כן למה לא

נבחין נס זה בתבואה הנזרעת בקרקע והזרע נרקב לגמרי, ואחר כך הוא צומח מתוך הריקבון? האין זו תחיית המתים ממש, בלי הפרש? בוודאי כן הוא
 ההבדל בין שני המקרים הוא שלתחיית המתים של אנשים לא הורגלנו, ואילו ל"תחיית המתים" של התבואה הורגלנו. אילו הורגלנו להיפך, היינו קוראים טבע לתחיית המתים שבבית הקברות, ולתחיית המתים שבזרעים – נס.

אבל האמת היא שאין בין נס לבין טבע שום הבדל, הכול נס הוא! כל העולם כולו אין לו שום סיבה זולת רצונו יתברך. ורצונו היינו מעשיו והנהגתו, כי כל מה שעולה

ולחסיק מסכנות שישנו את אורח חייו-זוהי למעשה מטרת הנס. אבל היות והוא מתייחס לנס כאל "עניין טבעי" הוא ממשיך לחיות את חייו השגרתיים מבלי לשנות דבר.

דוגמא בולטת לכך בדורנו, היא שירו של המשורר אהרון זאב, קצין חינוך ראשי הראשון של צה"ל. בשירו המפורסם 'אנו נושאים לפידים' מסרב הוא לקבל את ה"נס" כמושג בר-תוקף במסגרת המהפכה הלאומית-ציונית של העם היהודי. לטעמו, הציפייה לנס מונעת מעשים ריאליים במסגרת "טבעו של עולם". דווקא דחייתו את ה"נס" משקפת את הדיאלוג שהוא מנהל עם המונח המסורתי "נס", דיאלוג של מרד. באופן פרדוכסלי, נראה כי עבור זאב "הנס" הציוני הוא בעצם המרד שלו בציפייה המסורתית ל"נס" אלוהי.

אנו נושאים לפידים נס לא קרה לנו –
פך שמן לא מצאנו,
בלילות אפלים לעמק הלכנו,
זרחים השבילים ההרה עלינו,
מתחת רגלינו. מעיינות אורות
ומי אשר לב לו, הגנוזים גילינו.
הצמא לאור – נס לא קרה לנו –
ישא את עיניו ללבו פך שמן לא מצאנו,
אלינו, בסלע חצבנו עד דם
לאור –
ויבא! ויהי אור!

בניגוד גמור לתפיסתו של המשורר, ביהדות רואים שכמתנת שמיים לא מנוצלת, אין כאן רק איבוד הזדמנות פז, אלא שיש כאן תביעה כלפי האדם שלא שת לבו לנצלה. וכאן טעותו הכפולה של המשורר, אין הוא רואה את הנס, מפני שאינו רוצה לראות את הנס!! כל רצונו להתריס כלפי שמיא ולומר: כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה.

אך משוררנו אינו הראשון, לדוגמא - דור הפלגה, נח ובניו סיפרו להם על המבול שהיה בדור הקודם שהשחית את הארץ, והם במקום להתעורר לתיקון מעשיהם הגיעו למסקנה מוטעית שקיימת תופעה מוזרה שאחת לתרניו שנה הרקיע מתמוטט ולכן חייבים לבנות בניינים גבוהים שיתמכו בו על מנת ששוב לא יקרה דבר זה. על התנהגות זאת באו על עונשם והקב"ה הפיץ אותם על פני כל הארץ.

מטרת הנס הטבעי

על הפסוק (דברים כח, ח),

"יצו ה' איתך את הברכה באסמיך ובכל משלח ידיך"
 לומדים ב"תנא דבי רבי ישמעאל: (בבא מציעא מב):

רואים אם כן שנס גלוי, במיוחד כשהוא מתרחש באופן תמידי עלול לגרום נזק גדול לאדם, שבעיניו יהפוך לטבע ולא יסיק את המסקנות הנכונות. הוא הדין בעניין המזבח: אם יראו שהאש יורדת מן השמיים בכל יום עלולים להסיק מזה שיש במזבח איזה כוח טבעי שמושך אליו אש והסכנה שבמסקנה זו היא גדולה ביותר. לכן חייבים להסתיר את הנס ולמרות שאש יורדת מן השמיים צריכים להביא מן ההדיוט.

יצאת מצרים – נס טבעי ?

על פי רעיון זה מסביר החינוך את הפסוק שנאמר בקריעת ים סוף (שמות יד כא):

”וַיֹּלֶךְ ה' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קְדִים עֶזָה פָּל הַלַּיְלָה וַיִּשָּׂם אֶת הַיָּם לְחַרְבָּה וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם”

לשם מה היה צריך ה' להשיב רוח חזקה? הרי ממילא עוד מעט יעשה נס גדול שכמוהו לא היה! בקיעת הים !!
אומר החינוך: כדי להשאיר פתח פתוח למי שלא רוצה להאמין ויראה תופעה מדהימה זו שיוכל להמשיך בכפירה שלו; הבחירה חופשית שלו לא תיפגע בעקבות מראה עיניו. (וכבר היו שתענו שמשוה ידע היטב תופעות האקלים הגורמות לים להיבקע אחת לכמה שנים) לכן הקב"ה הסתיר את הנס על ידי רוח חזקה בשביל שייראה כדבר טבעי.

הסתרת הנס היא גם עניין מרכזי בפורים. מי שמעיין במגילה רואה שרשרת אירועים שלא קשורים לתופעות על-טבעיות. מגילת אסתר כשמה כן היא: כולה הסתר אחד גדול של הנס הנפלה שחולל ה' בשושן הבירה.

הגמרא בשבת מביאה סיפור ניסי, ובעקבותיו דיון (שבת נג ע"ב):

”תנו רבנן: מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק, ולא היה לו שכר מניקה ליתן, ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה והניק את בנו. אמר רב יוסף: בא וראה כמה גדול אדם זה, שנעשה לו נס כזה! אמר לו אביו: אדרבה, כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית! אמר רב יהודה: בא וראה כמה קשים מזונותיו של אדם, שנשתנו עליו סדרי בראשית. אמר רב נחמן: תדע, דמתרחיש ניסא ולא אברו מזוני”

קיום נס החורג מטבעו של עולם משמש בסיס לדיון מתמיד בשאלות רבות.

בדרך כלל עוסק דיון זה בריבוננו של עולם ובדרכי הנהגתו: כיצד מתיישב הנס עם בריאת העולם וחוקיו; מה יכולים אנו ללמוד על דרכי ההשגחה של ריבוננו של עולם; מה היחס בין נס נסתר לנס גלוי שהרי החיים כולם הם ניסיים; ועוד שאלות רבות מסוג זה.

על רצונו מתהווה מאליו. רק זה שאנו מכנים בשם "נס" הוא רצון שיתהווה עניין שלא הורגלנו בו, וממילא החידוש פויל בנו להתעורר לראות בו את יד ה'. וזה שאנו קוראים טבע הוא אשר רצונו יתברך שיתמיד באופן אחד אשר נהיה מורגלים בו. ויהיה מקום לנסות את האדם, אם גם בכזה יראה אך את רצון ה' לבד, או יחשוב שמסר השי"ת כוחות לטבע – ושבתוך הטבע יש גם לאדם עצמו כוח לפעול בדרך סיבה ומסובב. ולפי זה הטבע איננה במציאות הכלל, אלא הוא רק כאחיזת עיניים לאדם כדי שיהיה לו מקום לטעות וגם לבחור באמת.

בדברי תנא דבי רבי ישמעאל ראינו במפורש שהטבע אינו מציאות אלא רק עניין של הסתר ואחיזת עיניים, כדי שנוכל לטעות.

למה שאנו קוראים טבע, אומר הרב דסלר, מטרתו להעמיד את האדם בניסיון, מי שכבר עמד בניסיון זה של הטבע עד שאינו מהווה עוד כלל ניסיון עברו, אין צורך שיהגו עימו מן השמים מתוך הסתר זה, ולכן מצויים אצלו הניסים.

בדומה באה אמרה מפורסמת של ר' חנינא בן דוסא (תענית כה):

”מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק”.

הגמרא מתארת שבתו של רבי חנינא בן דוסא רצתה להדליק נרות לשבת אך לא היה שמן. וכיצד תדליק? כשראה רבי חנינא את דמעותיה הסביר לה ששמן לא דולק. אין דבר כזה טבע של שמן דולק, אלא יש מאמר ה' שאומר לשמן שידלוק. ולכן מי שאמר לשמן וידלוק הוא יכול לומר לחומץ וידלוק, והחומץ אכן דלק.

פירוש הדברים: רסי חנינא בן דוסא לא ראה שום הבדל בין הנס והטבע, וממילא שווים השמן והחומץ להדלקה.

בדומה אומרת הגמרא (סוטה מח, ע"ב):

”מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר, אינו אלא מקטני אמנה”.

אדם שיש לו אוכל היום כדי שלוש ארוחות ואומר: מה אוכל למחר? הרי הוא קטן אמונה. לכן אלו שאומרים: כיצד נגמור את החודש? את השנה? - מה עם האמונה שלהם? אומרים חז"ל: "מאן דיהב חיי יהב מזוני" – מי שנותן לך חיים ייתן לך גם אוכל.

בידוע שהפרנסה היא אחד המבחנים החשובים באמונה. אדם טועה לחשוב כי "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" (דברים ח, יז). אומרת הגמרא (ביצה טז, ע"א):

כל מזונותיו של האדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכיפורים (של השנה הבאה) חוץ מהוצאות שבתות וימים טובים ותלמוד תורה לבניו. שאם פחת - פוחתין לו, ואם הוסיף - מוסיפין לו.

מעשה ההנקה, שראינו, עוסק בנס בעולמו של האדם. איש מופלא היה האיש שנעשה לו נס ויכול היה להניק בגופו ממש, ובכך לקיים את בנו שהיה מת אילולי נמצאה לו האפשרות לספק לו חלב. אף על פי כן נחלקו אמוראים בדבר יחסנו לאיש, ודרך כך יחסנו לקיום הנס בעולם. רב יוסף ביטא את העליונות המיוחדת של הנזקק לנס והזוכה בו ריבונו של עולם הופיע דרך גופו של אדם זה והורה כי מדובר באדם גדול שזוכה למעשה גדול.

אביי הדגיש את ההיבט ההפוך - עצם העובדה של הזדקקות לנס גלוי, ואי היכולת להתקיים במסגרת דרך הארץ בה מופיע הקב"ה בעולמו של אדם מדברת על נכות רוחנית.

שני האמוראים כאחד מבטאים את הדואליות בה אנו מתחסים לנס.

אומר הרב שרלו :

שכן, משעה שנוצר האדם בצלם אלוקים ונאמר לו כי ייעודו הוא לפרות לרבות ולרדות בדגת הים ובעוף השמיים, כביכול צמצם ריבונו של עולם את עצמו ופינה חלל להופעת האדם. הופעה זו נוגעת למעשיו של האדם בעולם הטבע, ולסמכות בעולמה של תורה לא בשמיים היא, ולעיתים אף אומר הקב"ה "נצחוני בני".

מאיך גיטא, שבח הוא לקב"ה שלא נטש אותנו בעולמו, אלא הוא משגיח ומלווה אותנו, ואף הותיר לעצמו דרכים להתגלות בעולם לעיתים מאחורי המציאות ולעיתים בנס המופיע על הבמה הקדמית. הופעתו בנס גלוי דוחקת את רגליו של האדם, ומצמצמת את הופעת צלם האלוקים שבו.

מחלוקת האמוראים מבטאת את שתי המשמעויות של הופעה זו מצד אחד יש בה שבח גדול לאדם הזוכה בכך ומצד שני מתגלה כישלוננו כמי שאינו יכול להתנהל בעולמו של הקב"ה בדרכים הרגילות. בגמרא אין הכרעה בין שני האמוראים. כאשר רואה פילוסוף כי תזה שאינו יכול להפריכה, סותרת תזה אחרת שגם אותה אינו יכול להפריך, דרך הפתרון היא הסינתזה.

הדיאלקטיקה לפי הגל היא התפתחות הרעיונות כאשר בין רעיונות יש מאבק ואז צומח משהו חדש. בשעה שמתגלים שני היבטים שונים, יפה נעשה אם נתור אחד האפשרות לחיות את שניהם כאחד, ולמצוא את הזמן והמקום בהם ימלוך כל אחד מהם.

דומה שדברי רב יוסף נכונים הם בהסתכלות שבדיעבד בשעה שאנו זוכים לנס אנו מפקיעים עצמנו מכל החשבונות, ומתפעלים בענווה על הזכות הגדולה להיות נחקקים לצדדים ולחזות בהופעת ריבונו של עולם על עולמנו;

מסביר הרב שרלו כי הנס מהווה בסיס יסוד באמונה המגלה את הופעתו המיוחדת של הקב"ה.

אנו מציינים את הנס כבסיס לחגי הודאה מיוחדים: מכות מצרים בפסח, ההליכה במדבר ואכילת המן בסוכות, נס פך השמן בחנוכה ונס מגילת אסתר בפורים. לא זו בלבד אלא שאנו מודים על הופעתו ומשבחים את ריבונו של עולם על החסד שהוא גמל עמנו. אך אומר הרב שרלו יש לבחון גם את השפעת הנס על האדם:

לעולם הניסים יש משמעות מקבילה גם בעולמו של האדם. עצם קיום ניסים משפיע על חיי האמונה של מבקש ה'... עד כמה מכניס האדם המאמין את אפשרות הנס למערכת שיקוליו; עד כמה נכון לבנות את יחסו לצדיקים וגדולי ישראל לאור סיפורי מופתים בהם התבררה יכולתם לעשות ניסים; האומנם מידת הביטחון שבאדם מכוונת להתבססות הכרעותיו ביחס לעתיד על אפשרות הנס; האם ההליכה לצדיק מבוססת על הנס המופלא שבדברי חז"ל "צדיק גוזר והקב"ה מקיים...?!

נס החנוכה מופיע במקורותינו בשני הקשרים שונים, ולא נמצא מקור קדום אחד המביא את שניהם כאחד.

בבתפילה ובברכת המזון לא מוזכר נס פך השמן הגלוי כלל ועיקר. מנוסח הדברים עולה כי החג הוא חג הודיה על ניצחון מופלא במלחמה, שאף שהיה ריבונו של עולם מקורו המוחלט, הוא לא הופיע באורח הופעתם של ניסים על טבעיים, כי אם בדרכים הטבעיות בהן עומד ריבונו של עולם לאדם בעת צרתו ומוסר גיבורים ביד חלשים.

בתיאור חנוכה המופיע בגמרא מוזכר נס פך השמן בלבד. כחריגה מופלאה מדרך הטבע. ההבחנה בין שני התיאורים מביאה מבט על עולם האדם - היכן לשים את מוקד התנהלותו בעולם דווקא לאור חיי האמונה, בנס הגלוי או בהתנהלות הדברים בעולמנו הטבעי.

עד כמה המאמין הוא האדם הרואה באפשרות הנס חלק אינטגרלי של עולמו האמוני, ולא זו בלבד אלא שהוא מתבסס עליו בקבלת הכרעותיו, בתפילותיו ומדיניותו, ועד כמה הוא מתרחק מעולם הנס, ומצמצם דווקא את גבולו, כחלק מחייו האמוניים ומהבנתו את מצוות התורה להתרחק מאוד מהנס.

הרמב"ן הדגיש בפירושו לתורה כמה וכמה פעמים כי "התורה לא תסמוך בכל דרכיה על הנס", ולמעט חריג אחד (מצוות סוטה) אין מצוות התורה מתבססות על אפשרות הנס. אולם, גם אצל הרמב"ן ניתן לראות כפילות ביחס לשאלה זו, שכן בד בבד קבע הרמב"ן כי "ברצות ד' דרכי איש אין לו עסק ברופאים", ולהזכירם גם הרמב"ן היה רופא..

ויהי רצון שנזכה בקרוב לבניין בית המקדש ונוכל לאכול מן הזבחים ומן הפסחים במהרה בימינו אמן.

בשעה שאנו תרים אחר דרך בה עלינו לפעול נכונים דברי אביי: אין אנו רשאים, ולמעשה אין אנו חפצים, להסיר מעלינו את משא האחריות שהוטל עלינו. אין אנו מבקשים להיות אדם "גרוע" שנאלץ לפנות לחסדי שמיים, כי אם להתייבב בעוז מול אתגרי החיים וההכרעות, ולהתנהל בעולם הבריאה בדרך שלה נועדנו.

מדגיש הרב שרלו :

הבחנה זו תביא אותנו למעט בסיפורי אותות ומופתים על צדיקים המהווים לנו מורי דרך, ולהדגיש דווקא את מעשיהם בתחום הבחירה הראויה והולכתנו בדרך התובעת מאתנו לממש את צלם אלוקים המופלא שבתוכנו;

הכרעה זו תביא אותנו להביט נכוחה אל פני המציאות, ולהתנהל בתוכה ולא בציפיות להופעה ניסית, גם בשל העובדה שאין אנו רוצים וחפצים להיות "גרועים"; הבחנה זו תביא אותנו לקביעת היחס הנכון שבין מעשי אדם למעשה אלוקים;

הבחנה זו תביא אותנו לאחד את שני תיאורי נס החנוכה, ולראות בטוב ד' גם בשעה שהוא מופיע בעולמנו המעשי; הבחנה זו תאפשר לקדם את פני המציאות בעולם רוחני המכוון להתנהלות בשעת מצוקה, ולדעת את היחס הראוי בין הציפייה לחסדי שמיים לבין היותנו אדונים על עולמנו וקרואים לפעול בו בכליו הטבעיים.

הנה אנחנו קרובים ממש לחג הפסח, ליל הסדר בו מצווים כולנו להרבות בסיפור יציאת מצרים והניסים הגדולים שעשה ה' לאבותינו. אנו מזכירים את יציאת מצרים כל יום בתפילה, בקריאת שמע, וכו' ואולי מכח ההרגל והשגרה הפך להיות בעינינו עובדה טבעית שכבר לא מעוררת התפעלות. ולא היא! כל אחד מאיתנו חייב להרגיש כאילו הוא בעצמו יצא ממצרים, תוך כדי ניסים גלויים: מכות למצריים, הבדלה מוחלטת בין עם ישראל לעם המצרי בזמן כל מכה, קריעת ים סוף שגרמה פחד בכל אומות העולם.

בשביל שנוכל להרגיש הרגשה זו צריכים הכנה; צריכים להמחיש כל שלב ושלב של השעבוד הנורה והגאולה שזכו בה אבותינו. ברגע שבנינו יבחינו בשינוי המתחולל בנו הם יפנימו את המסר ויחרטו על לוח ליבם.

יהי רצון, שנזכה לחזות בנאמר בסיום הפטרת שבת הגדול:

"הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא. והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, פן אבוא והכיתי את הארץ חרם." ...